

K 227.193
30

Fisher
3405780
382881033

J. Stamm

**იული სტრაუმე
თბილისში**

...

**JŪLIJS STRAUME
T B I L I S I**

...

**ЮЛИЙ СТРАУМЕ
В Т Б И Л И С И**

**საქართველოს ხალხური და გამოყვანებითი
ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი
Государственный Музей народного и
прикладного искусства Грузии**

1999

იული კარლის ძე ოსკარ სტრაუმი

თბილისში

საქართველოს
საბჭოთაო რესპუბლიკა

არიან მხატვრები, რომლებსაც განსაკუთრებული პედი ერგოთ, როგორც ხელოვნებაში, ისე ცხოვრებაში. მათ დიდ კატაკლიზმებს ღირსეულად გაუძლეს და მატინანეს ფურცლებზე ნათელი სხივნი დაიტოვეს. ასეთი იყო იული სტრაუმი.

მისი მხატვრული და პიროვნული ფორმირება არეულ, წინააღმდეგობრივ გეოქაში მოხდა. ლატვიამი დაბადებულმა თავის შემოქმედებაში შეითვისა და გაამრავალფეროვნა მრავალმხრივი ხელოვნება სხვა ხალხის კულტურულ მემკვიდრეობასთან ერთად.

თექვსმეტი წლის განმავლობაში მოღვაწეობდა ი. სტრაუმი საქართველოში და დიდი სიყვარული, პატივისცემის გრძნობა გამოიხატა თავისი საქმიანობით თუ შემოქმედებით ამ ქვეყნის კულტურისადმი.

იული სტრაუმი იყო მხატვარი, ფოთოვრათი, პედაგოგი და სახელმწიფო მოხელე.

ქ. მიტაის აღუქმანდრეს სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ მიიღო უფლება სახელმწიფო სამსახურში მუშაობისა, მაგრამ მისი მიწრაფება სამხატვრო განათლების დაუფლება იყო. ამიტომაც, 1898-1904 წლებში სწავლობდა სანქტ-პეტერბურგში პარონ ა. შტიგლიცის სამხატვრო-ტექნიკურ სასწავლებელში, სადაც აიღვისა ხეზე ჭრის, ჭედურობის, ფიფურზე ფერწერის, კერამიკის, ფერადი ვიტრაციების, ტყავის გადამუშავების რთული ტექნოლოგია მოსწავლეობა საუკეთესო ნამუშევრებით ეწყობოდა გამოფენები, რაც ვახდა მას შემდგომში ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმისა, რომელიც ერთ-ერთი საუკეთესო იყო ევროპაში. სწორედ ამ სასწავლებელში გაეცნო იული სტრაუმი კავკასიის ხალხთა კულტურას. მის ცხოვრებაში მნიშვნელოვან პერიოდად ითვლება ორწლიანი სტაჟირება პარიზში, რამაც იგი უფრო დაასლოთა ქოივლების წარმოებასთან.

1907 წლიდან დაიწყო იული სტრაუმი თბილისში მოღვაწეობა. ამ პერიოდში მნიშვნელოვანი ღონისძიებები ტარდებოდა ქართული და კავკასიური ხალხური ხელოვნობის დაცვისა და განვითარებისათვის.

რუსეთის ეკონომიკურმა ექსპანსიამ და საფაბრიკო-საქარბნო იაფი საქონლის ექსპორტმა თბილისში მოლინად გააქრო ბაზრიდან და რეგიდნად ქართული თუ კავკასიური ხალხური ხელოვნობა, რომელიც გამოირჩეოდა უმდიდრესი მალამომხატვრელობით. იკარგებოდა ხალხური კულტურა, ქრებოდა მისი ეროვნული ცნობიერება.

1899 წელს კავკასიის მეფის ნიკეალოან არსებულ მიწათმოქმედების და მიწათმოყვობის კომიტეტთან დაარსდა კავკასიის მინამრეწველობის კუსტარული კომიტეტი მ. მანაღლის და ა. ფირალიშვილის თაოსნობით. ქართულმა მოღვაწეებმა გაანალიზეს მემქნილი პრობლემა და გადაწყვიტეს გადაერჩინათ და აღორძინებინათ გაქრობის პირას მისული ტრადიციული ხალხური ხელოვნების დარკები.

შემშარიტმა ეროვნულმა მამულიშვილებმა კარგად იცოდნენ, რომ პოლიტიკური დამოუკიდებლობის მიღწევა, მხოლოდ მისი ეკონომიკური დამოუკიდებლობით იყო შესაძლებელი, რომ მრეწველობის აღორძინება საფუძველია ქვეყნის ეკონომიკური სიძლიერისა. ასეთი პიროვნებების რიცხეს მიუკუთვნება იული სტრაუმიც, რომელიც მწვაედ განიცდიდა სამშობლოს ბედს, წართმეული თავისუფლების გამო თავისი ქვეყნის ლატვიის მაგალითზე სამშობლოზე უსახლოოდ შეყვარებულმა კარგად იცოდა, თუ რა იყო მისთვის პირველი რიგის ამოცანა, ამიტომაც, საიმოვნებით მიიღო კუსტარული კომიტეტის მიწვევა და თბილისში დაიწყო მოღვაწეობა. კავკასიის კუსტარული კომიტეტის მიზანი იყო ხელოსანთა და მხატვარ-ინსტრუქტორთა მოშზადება, საზოგადოების მოთხოვნებიდან გამოდინარე სარეალისტული საქონ-

საქართველოს
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლის დასამზადებლად პროექტების შედგენა, ტექნიკური პირობების შექმნა სოფელში და ქალაქში; მინამრეწველთა და ხელოსანთა უზრუნველყოფა ნედლეულით, იარაღით და სხვა ვეობით; კვლევითი სამუშაოების ჩატარება ნაკეთობათა წარმოების და გასაღების დარგში; საპაზრო საქონლის გასაღების სფეროს შესწავლა და ვადილება, პრობების, ანგარიშების შედგენა და გამოცემა.

კომიტეტმა შექმნა საშაბტრო სახელოსნო, რომლის ხელმძღვანელად მიიწვიეს იული სტრაუბე. აქ მოღვაწე მშატერები დიდი დაშვასებლები იყვნენ ქართული კულტურისა, მათ აერთიანებდათ მაღალი ხელოვნების სიყვარული. სახელოსნოში მოღვაწეობდნენ ქართველი მშატერები: რ. მაღალაშვილი, დ. ციციშვილი, დ. კაკაბაძე, ვ. გაბაშვილი, ვ. მაჭავარიანი მათთან ერთად, გერმანელი ო. შერლინგი, ნ. ფოვლი, მ. ფრანკ, პოლონელი მ. გრინიესკი, უკრაინელი კრავჩენკო; რუსები: ს. მისკალიოვი, ა. კალგინი, ნ. სვეროვი.

სასწავლო-საჩვენებელი სახელოსნოები გაიხსნა თბილისში, ბაქოში, მეშაში, მესხეთში, ყაზახეთში, ქარელში. აქ დასამზადებელი პროდუქცია დიდი მოთხოვნით სარგებლობდა საერთო ბაზარზე. იული სტრაუბემ სწორად განსაზღვრა სახელოსნოს ფუნქციონირების ძირითადი პრინციპები. ამიტომაც იქმნებოდა ძველი ეროვნული ნიმუშების მიხედვით უნიკალური ექსპონატები, რისთვისაც ამზადდებდნენ პროექტებს, ესკიზებს და ჩანახატებს, ყველანაირი ფორმისა და მინაარსის ნივთთა შესაქმნელად, რომლებიც მოხმარების აუცილებლობას წარმოადგენდა ადამიანის ყოფა-ცხოვრების გასაღამაზებლად.

1913 წელს კავკასიის კულტარულ კომიტეტთან ჩამოყალიბდა სარეწაო წარმოების მეზუეები და გამოიფინა ჭეშმარიტად შედევრები. ეს მეზუეები იყო საფუძველი თანამედროვე მეზუეებისა, რომელსაც შემდგომ საქართველოს ხალხური და გამოყვანებითი ხელოვნების სახელმწიფო მეზუეები ეწოდა. მის კონკრეტულ, სამოქმედო პროგრამას წარმოადგენდა ძირითადად სამეცნიერო, პრაქტიკული და საგანმანათლებლო საქმიანობა; ადგილობრივი ხელისნების და მინამრეწველების ნაწარმი, ძველი თუ ახალი ნიმუშების შეგროვება, ცალკეული დარგების გეოგრაფიული ვაგრცელების არეალი, სოფლის მეურნეობაში მათი ეკონომიკური მიზანდასახულობის შესახებ ცნობების შეგროვება; ტექნიკური და მშატერული სახის გამოძვლავება მის შესაქმნელად სპეციალური მეთოდის შემუშავება; ნაკეთობათა გასაღებისათვის ყოველგვარი დახმარების გაწევა.

იული სტრაუბემ, როგორც გამოცდილმა პროფესიონალმა, მეზუემის სულისჩამდგმელმა იცოდა, თუ რარიგად იყო საჭირო ტექნიკური განყოფილება, ლაბორატორიები, ხალხური ოსტატების გამოვლიანება და მათი ანკეტები, ამავე დროს ბაზრის მოთხოვნილებების შესწავლა.

ი. სტრაუბე სხვა პროფესიონალ მშატერებთან ერთად ინტენსიურად იკვლევდა ტექნოლოგიურ საკითხებს: შალის ძაფების დამზადებას, ღებვას, ქსოვილის ძლიობას, მეტალითა კოროზიისაგან დაცვას და სხვა მისი შემოქმედების ეს პერიოდი უაღრესად მრავალისმომცველი იყო. იგი აწყობდა ექსპედიციებს კავკასიის მასშტაბით - მეზუემის ხელმძღვანელობის მთავარი მიზანი ხომ კავკასიელ ხალხთა მშატერული შემოქმედების, ხალხური ხელოსანობის აღორძინება და დაცვა იყო, ამიტომაც, შექმნა იული სტრაუბემ ასობით ორნამენტალური ნახატი, ძველი ფრესკების ჩანახატები, ქრისტიანული და მუსულმანური რელიგიური წიგნების გრაფიკულ მოხატულობათა პირები. საოცრად ზუსტი და უტყუარი თვალთ შექმლი შეფასებინა ხელოვნების ჭეშმარიტი ნიმუშები. ასლების გადახატვის დროსაც კი აქსოვდა მასში თავისი სულის ნაწილს, ამიტომ მის მიერ შესრულებული ასლები არ განსხვავდებოდნენ ორიგინალებისაგან. მან შეასრულა X-XI საუკუნის გელათის, ყრუჭის და ეჩმიადინის ტაძრებში დაცული სახარების მოხატულობათა ასლები, აგრეთვე დაღესტანისა და აზერბაიჯანის მუზეუმებში დაცული ფრანის

გრაფიკულ-ორნამენტალური მორთულობის პრემი; კავკასიური ხალხების გრაფიკულ-მესრულებული ფერწერულ-ორნამენტალური ასორთმოდგაათამაშე ნაწარმოები. მისი შემოქმედი ღება გვაწვდის ზუსტ და უძლიერეს ინფორმაციას კავკასიის რეგიონის ეთნოგრაფიულ-სარწმუნოებრივ, მხატვრულ საკითხებზე.

იული სტრაუშეს მრავალი მოწაფე მისი მეთვალყურეობით ქმნიდა ნამუშევრებს, რომლებიც შეფასების შემდეგ გადაეცემოდა კულტარული კომიტეტის სახელოსნოებს და იქმნებოდა შედეგურები აკადემიკოს ნიკო მარის მიწვევით ი. სტრაუშემ მონაწილეობა მიიღო ანისის არქეოლოგიურ გათხრებში. 1218 წლით დათარიღებულ ქართული წარწერის გადაღებაზე, რომელიც ეპითანე კათალიკოსს ეკუთვნოდა. ამ წარწერას ტაძრის მთელი კედელი ეჭირა, აღნიშნული კედელი ანისის მუზეუმში იქნა გადატანილი გათხრების დროს აღმოჩენილი კერამიკული ჭურჭლის ზუსტი ჩანახატები გააკეთა ი. სტრაუშემ აკადემიკოსის საღებავებით.

მხატვრის შემოქმედებაში მნიშვნელოვან პერიოდს წარმოადგენდა ყარაბაღში მუშაობა იგი ეწეოდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას და ამავე დროს შექმნა ყარაბაღული ხალხების მიხედვით ფერებში შესრულებული, გრაფიკული ნამუშევრების სერია, მაგრამ მისი შემოქმედების ცენტრი მაინც თბილისი იყო.

კავკასიის კულტარული კომიტეტის სახელოსნოებში დამზადებული საუკეთესო ნიმუშები იგზავნებოდა საერთაშორისო გამოფენებზე: მოსკოვში, სანკტ-პეტერბურგში, იტალიაში, საფრანგეთში და სხვაგან. 1913 წელს მოეწყო სრულიად რუსეთის შინამრეწველთა გამოფენა პეტერბურგში და სტრაუშეს პროექტით დამზადდა მოხერხებული საგამოფენო კარადები და ორიარუსიანი ეტრინები. ამ უკანასკნელში გამოყენებულია ხეზე კეთის უძველესი ქართული ტექნიკა, რომელიც სრულიად განსხვავდება ქვაზე კეთისაგან. მისი შემოქმედებისათვის დამახასიათებელია ქართული, ეროვნული მოტივებისადმი ნაზი და ფაქიზი მოპყრობა, ფინი იქნება ეს, თუ ნაკეთობის ძირითადი შინაარსი, რაც თვალსაჩინოდ გამოჩნდა ქართული სათავადაზნაურო მანქანის მოხატვის დროს. ამ შენობის კედლები და ჭერი მოხატა ვ. გრინვესკიმ, ი. სტრაუშეს ესკიზების მიხედვით.

აგრეთვე სტრაუშეს ესკიზებით დამზადდა ხეზე კეთილი კარები, კარადები და ეტრინები წიგნებისათვის. მან გამოიყენა ეროვნული მოტივები იმ მდიდარი წარმოსახვიდან, რომელიც ქართული ხალხური ხელოვნების ღრმა შესწავლით დაუფროვდა. კულტარულ სახელოსნოებში დამზადებული საყოფაცხოვრებო ნივთების სერიული პროდუქცია ეკ: ჭურჭელი, ტანსაცმელი, ქაოილები, გულსანწვეები, ღიღები, სარკები და სხვადასხვა აქსესუარები ქართული ხალხური შემოქმედების უდიდესი ზეგავლენით არის შესრულებული. ქალისა და მამაკაცის ტანსაცმელი ეროვნულ ელფერს ატარებს. გამოყენებულია ოქრომკერდი და ვერცხლმკერდი ჩაქმელობის ორნამენტალური მორთულობისათვის. ხალხები და ფარდავები თვატურად თუ შესრულების ტექნიკით უძველესი ქართული მოტივების შესანიშნავი გაგრძელებაა. კერამიკული ჭურჭელი, თუ ვერცხლში შესრულებული ფილიგრანული ნამუშევრები ძველი წელთაღრიცხვის II ათასწლეულის უძველესი ქართული ოქრომჭედლობის და მეფენიების ტრადიციული გამოძახილია. კულტარული კომიტეტის სახელოსნოებში დამზადებულ ვველა ნივთს მაღალმხატვრელობაში იგრძნობა ეროვნული ხელწერა. ყოველივე ეს დამსახურება არა მარტო ქართული, არამედ იმ არაქართული მხატვრებისაც, იული სტრაუშე რომ ხელმძღვანელობდა. მის მიერ შექმნილი საკმაოდ მდიდარი შემოქმედება დაცულია საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში.

1916 წელს იული სტრაუშე თავის მუეღელესთან ერთად თბილისის გუბერნიის სასატიო მოქალაქედ აირჩიეს. ამავე წელს მან მოღვაწეობა დაიწყო ენზიაძინში ვისკოპოს მესრობთან და მრავალი ნამუშევარი შექმნა სომხური ტრადიციული კულტურის საფუძვლებზე. ოციან წლებში ი. სტრაუშე შემოქმედებით

და სულიერი მეგობრობით უკავშირდება მხატვარ დავით ციციშვილს. ეს ის ურთულესი პერიოდი იყო, როცა საქართველოს ცხოვრებაში დემოკრატიული ხელისუფლება შეიქმნა და ქვეყანას ბოლშევიკები დაუფლდნენ.

დემოკრატიული საქართველოს არსებობის ბოლო პერიოდში მოიჭრა ერთნაირი ღერძის ხაზიან თბილისის კულტურული კომიტეტის სახელოსნოში, ა. სტრაუშეს ესკიზის მიხედვით, რომელიც ამჟამად დაცულია საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში.

იული სტრაუშე - ჰუმბარტი მამულიშვილი, როგორც სახელმწიფო მიხედვ, ლატვიის ეიცე-კონსულის მოვალეობას ასრულებდა 1921-1923 წლებში საქართველოში, ხოლო 1922 წელს დაიწყო მუშაობა ხალიჩის მოჭოვაზე ქართული მხატვრული მოტივების და ორნამენტების მიხედვით, რომელსაც „მირი“ დაარქვა. იგი იძულებული გახდა სხვა უცხოელების მსგავსად 1923 წელს დაეტოვებინა ჩვენი ქვეყანა ფიზიკურად, სულიერად კი საქართველო სიკედილამდე მისი შემოქმედების ერთ-ერთი მთავონება იყო.

1925 წელს პარიზის საერთაშორისო გამოფენაზე წარგზავნილი იყო ა. სტრაუშეს ესკიზის მიხედვით მოქსოვილი ხალიჩა „მირი“ და დ. ციციშვილის ესკიზის მიხედვით მოქსოვილი ხალიჩა „ნადირაზა“. გამოფენაზე წარგზავნილმა ხალიჩებმა საყოველთაო მოწონება დაიმსახურა და დაჯილდოვდნენ გრან-პრით და ოქროს მედელებით. ამ ნაწარმოებში გამოიკვეთა მხატვრის მრწამსი, პოზიცია, ერთნაირი მოტივების გამოყენების ბრწყინვალე ტექნიკა, ხალხური შემოქმედებისადმი უფაქიზესი მიდგომა. ხალიჩის ფერი, რუქურთმა, კომპოზიცია და მაღალმხატვრული ფორმა, ა. სტრაუშემ თავისი თვალთახედვით და ნიჭიერი შემოქმედის მაღალი გემოვნებით შექმნა. იგი დაეგრძნო ხალხური შემოქმედების უკუდავ მუხტს. აღნიშნული ხალიჩა თანამედროვე ხელოვნების შესანიშნავ ნაწარმოებს წარმოადგენს, რაც განაპირობა ერთნაირ ტრადიციებზე დაყრდნობამ და ხალხური ეთნიკრაფიულ-ფოლკლორული მოტივების გამოყენებამ.

ქართული დიზაინური სკოლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, თბილისის სახანატურო აკადემიის პროფესორი დავით ციციშვილი სტრაუშეს მოწაფედ ითვლიდა თავს. დავითი სტრაუშეს მიმდევარი და პოპულარიზატორი იყო ქართულ დიზაინში.

დიდი მოღვაწის ფიზიკური სიცოცხლე 1970 წელს შეწყდა, მაგრამ მისი სულიერი, შემოქმედებითი ცხოვრება გრძელდება, რომლის უდიდესი ნაწილი დაცულია საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში, ლატვიაში და კაუკასიის სხვა მუზეუმებში.

მე - 20 საუკუნის დასაწყისისათვის ხელოვნებაში შეიმჩნეოდა გამოუთქმელი მისწრაფება გამომსახველობის ახალი ხერხების დაქვეყნებისათვის, დაიწყო ძიება ახალი ფორმისა და სახეობისა, მაგრამ უკრ კიდევ არ იცოდნენ აბსოლუტურიისაკენ საკალი გზები. ხელოვნებაში იყო შემოქმედითა თავგანწირული შრომა, თვითშეწირვა კი. უფალი გზა მსოფლიოს ყველა დიდმა მხატვარმა გაკვალა, მათ შორის ქართველებმაც და მათთან ერთად იული სტრაუშემ, საქართველოშიც და ლატვიაშიც. თავისი შემოქმედებით მან დაგვანახა, რომ მთავარია არა მარტო წარსულის შესწავლის და შემოწახვის უნარი, არამედ თანამედროვე, ადამიანური ჰუმბარტივების გამოსახვის მახვილი გრძნობა.

როგორც ყველა ჰუმბარტივი შემოქმედის, ისე იული სტრაუშეს ხელოვნება გააღვივებდა ეპოქის მთართოლარე სულით, სწორედ ამამა მისი შემოქმედების დიდი საიდუმლო.

მიხეილ კიკნაველიძე
1999 წლის 24 აგვისტო

Զույգ տեսչությանը: ԲՆԱ
 ԵՆՅՈՒՄՁԵՆ ԽԱՄՁԵՐՈՒԹՅԱՆ
 ԳԱՐՅՈՒՆԱՆ ԶՆԱՆՔԻՆԵՐԵՐԻ ԵՎ
 ՆԱԺԱՅՆԱԿՈՒ ՊՈՆԶՎՈՐԵՆԻԱՆ
 ԺՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՄԱՆ
 ԽԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ԳԱՐՅՈՒՆԱԿՆԵՐԻ
 ԵԿՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԵԿՎՈՒՄՆԱԿՈՒ
 ՄՈՒԿԵՆՆԵՐ ՆԱԳԱՐՅՈՒՆ ԶԱՆԻ
 ԵՃՁՄԱ

Jūlija Straumes 125. gadskārtas atzīmēšana Tbilisi.

1999. gads Gruzijas latviešu biedrības "Ave Sol" biedriem pagāja neparastā rosmē, jo Latvijas Goda konsules Reginas Jakobidzes vadībā tika strādāts Gruzijas valsts lietišķās mākslas muzejā, Gruzijas valsts arhīvā, valsts publiskajā bibliotēkā un daudzās citās iestādēs, meklējot un apzinot latviešu vecmeistara Jūlija Straumēs mantojumu.

Visu notikumu iniciatore bija Latvijas valsts arhīva personu fondu un trimdas dokumentu daļas vecākā eksperte Laima Kļaviņa, kura ir arī Latvijas mākslas akadēmijas Magistratūras nodaļas mākslas zinātniece. Laima Kļaviņa ir grāmatas "Monografija par Jūliju Straume" autore. Viņa gada sākumā griezās ar lūgumu palīdzēt izpētīt Jūlija Kārļa Oskara Straumēs (1874.-1970.gg.) Kaukāza perioda darbus, kuriem vajadzētu būt kādā no Gruzijas muzejiem.

Lūk, ko raksta savā vēstūē – rekomendācijā prof. Ojārs Spārītis: "Latvijas mākslas vēsturē neparasta personība – Jūlijs Straume ir daudzu jaunievedumu un pētniecības ievirzes iniciatīvu aizsācējs Kaukāza tautu apdzīvotajā teritorijā un Gruzijā. Viņa veikums Kaukāza reģiona amatniecības, etnogrāfijas un mākslas izpētē vēl tikai tiek apzināts, taču bez pārspīlējuma var sacīt, ka tam ir staptautiska un – tālu pāri Latvijas vai bijušās cariskās Krievijas un padomju Gruzijas robežām mērāmā nozīme."

Latvijas valsts arhīva direktores Dainas Kļaviņas rekomendācijā mēs izlasījām, ka Laima Kļaviņa ir izpētījusi materiālus, "kas saistīti ar Jūliju Straumi ne tikai Latvijā, bet arī Pēterburgā, Krievijā".

Un tagad – 1999. gada beigās es varu teikt, ka mums ir izdevies atrast nenovērtējamu Jūlija Straumēs mantojumu Gruzijas galvaspilsētā – Tbilisi. Kad mēs sākam šo darbu, mēs pat nenojautām, ko mēs atradīsim. Man gribas sevišķi atzīmēt aktīvākos mūsu biedrības locekļus, kuri daudz spēka un darba ieguldīja šajā pasākumā. Par projekta vadītāju darba gaitā kļuva Nonna Gabilaja, bet viņai palīdzēja Vija-Olga Svanidze, Tata Džaiāni un Guntars Magularija. Patīkami, ka aktīvi strādāja latviešu valodas svētdienas skolas meitenes Jana Roze, Nino Jakobidze un Irma Čubinidze.

Gruzijas valsts lietišķās mākslas muzejā, kurš atrodas Tbilisi, Sololaki alejā №11 un kura direktors ir mākslinieks Dāvids Kiknavelidze, mēs atradām kaut ko fantastisku. Šī muzeja darbinieki mūsu tautieti Jūliju Straumi uzskata par sava muzeja pamatlicēju un ne tikai ciena, bet arī mīl. Muzeja fondā ir 446 Jūlija Straumes darbu "glabāšanas vienības". Tie ir persiešu stilā darināto tepiku meti, koka izstrādājumi, keramika, juvelieru izstrādājumi, divi ādas vākos ar J. Straumes autogrāfu atzīmēti milzīgi albumi, kuros ir viņa paša darinātas Kaukāza lietišķās mākslas priekšmetu fotogrāfijas. Fantastisks atradums ir J. Straumes vadībā darinātie persiešu paklāji, kuri ir diezgan ciešamā stavoklī saglabāti. Var teikt, ka šie paklāji ir "pasaules slaveni", jo nav neviena raksta par J. Straumi, kur viņi nebūtu pieminēti.

Runa ir par paklāju ar nosaukumu "Nadiroba" un paklāju "Miri". Dažādās publikācijās pirmā paklāja nosaukums mainās, piemēram "Džungļi". Muzejā viņi ir saglabājušies ar nosaukumiem "Nadiroba" ("Medības") un "Miri". Slavu šiem paklājiem un arī autoram atnesa piedalīšanās 1925. gada izstādē Parīzē, kur viņi pārstāvēja Gruzijas lietišķo mākslu. Nav saglabājušies dokumenti, bet ir zināms (daļēji no Eteri Cicišvili publikācijām), ka viens no šiem paklājiem ir saņēmis "Grand Pree", bet otrs zelta medaļu. Šie paklāji ir muzeja fondos un pamazām iet bojā, jo šodien gan Gruzija, gan Latvija pārdzīvo periodu, kad nav naudas valsts budžetā šādu vērtību uzturēšanai.

Savos meklējumos mēs atradām Jūlija Straumes darinātos izstāžu skapjus, kurus Publiskajā bibliotēkā izmanto kā grāmatu skapjus. Vēl viens skapis stāv Toidzes vārdā nosauktajā mākslas tehnikumā un viņu izmanto kā kokdarbu paraugu studentu apmācīšanas procesā. Publiskajā bibliotēkā ideālā stavoklī ir iekšējās koka durvis, kuras ir darinātas pēc J. Straumes paraugiem un viņa vadībā.

Publiskajā bibliotēkā ir saglabājusies J. Straumes un mākslinieka Griņevska ornamentālie zīmējumi uz griestiem un sienām. Mēs visu to safatogrāfējām un nodevām Laimai Kļaviņai, lai viņa šo bagātību izmantotu savā monogrāfijā.

Jūlijs Straume nezināja, ka viņa darbi būs skatāmi tik daudziem cilvēkiem, jo šodienas Publiskā bibliotēka tika ?elta kā Muižnieku banka, kuru apmeklēja tikai izmeklēta publika.

Gruzijas valsts arhīvā mēs atradām daudz dokumentu, kas

apliecina, ka J.Straume sācis savu darbību kā zīmēšanas skolotājs, ka strādājis Kaukāza mājamatniecības komitejā par mākslinieku, ir bijis lietišķās mākslas muzeja pamatlīcējs, piedalījies daudzās ekspedīcijās Gruzijā, Armenijā, Karabahā, Dagestānā utt.

Jūlijs Straume ir laulājies ar savu dzīves biedri Augusti Rongvo Tbilisi luterāņu kirhā. 1916. gadā ar Krievijas cara pavēli abi šie cilvēki ir atzīti par Tbilisi Goda pilsoņiem.

Pavisam negaidīti mēs atklājām saraksti starp latviešu diplomātiem, kura liecina, ka Jūlijs Straume ir pildījis Latvijas vice-konsula pienākumus pie Gruzijas valdības 1920.-1922. gados.

Jūlija Straumes dzīves 16 gadi Gruzijā ir realizējušies milzīgā bagātībā, kuru mums – Gruzijā dzīvojošajiem latviešiem grūti novērtēt, jo starp mums nav neviena mākslas zinātnieka. Taču mums ir izdevies padarīt daudz:

1. Mēs uzaicinājām uz Tbilisi cilvēkus no Latvijas, kuri ir speciālisti un kuri savām acīm var pārlicināties, ka Gruzija glabā atmiņu par latvieti Jūliju Straumi;
2. Gruzijas lietišķās mākslas muzeja darbinieki sarīkoja Jūlija Straumes darbu izstādi, kura tika atklāta 1999.gada 11.jūnijā un darbosies līdz Latvijas Republikas proklamēšanas dienai – 18.novembrim. Izstādē ir 96 paklāju meti, korāna lappaspušu zīmējumi, Armenijas reliģiskā centra Ečmiadzinas teritorijā savāktie grāmatu zīmējumi un ornamentu.
3. 1999.gada 11. un 12. jūnijā Gruzijas lietišķās mākslas muzejā Gruzijas latviešu biedrība "Ave Sol" novadīja konferenci, veltītu J.Straumes 125. dzimšanas dienai. Tajā piedalījās ap simts cilvēku, galvenie referenti bija Nonna Gabilaja, Laima Kļaviņa, Eteri Cicišvili, Nana Kiknadze, Regīna Jakobidze, Davids Kiknavelidze, Givi Šahnazarovs.
4. Šis notikums tika aktīvi atspoguļots Gruzijas presē, Gruzijas televīzijā. Par to mums jāpateicas lielam Latvijas draugam, profesionālam tulkam (latviešu-guzinu valodas), mūsu biedrības Goda biedram Ušangi Sahlthucišvili.

5. Konference pieņēma rezolūciju, kurā ir priekšlikums iemūžināt Tbilisī Jūlija Straumes vārdu – uz nama, kurā bija J. Straumes pēdējā darba vieta izkārt memoriālo plāksni. Latvijas Goda konsule Gruzijā Regīna Jakobidze ir uzņēmusies personīgu atbildību, lai šo problēmu risinātu Gruzijas Ārlietu ministrijā un Tbilisi pilsētas mērijā.

Gruzijas latvieši uzsāko darbu turpināja. Seši cilvēki, kuri bija jūlija sākumā Jaungulbenes 3x3 nometnē, apmeklēja Druvienas muzeju, kurš ir Jāņa Poruka muzejs un kura viena pustukša istaba ir veltīta Jūlijam Straumem. Muzeja darbinieki praktiski neko nezina par J. Straumes 16 dzīves gadiem, kuri pavadīti Gruzijā un nesaprot, ko dara J. Straumes zīmējums, kurā ir attēlota Gruzijas Gelati baznīca, viņu muzejā.

Pēc 3x3 nometnes Latvijas Gode konsule Gruzijā saorganizēja Rīgā dzīvojošos gruzīnus (biedrības "Samšoblo" priekšsēdis ir Marlens Mikiani, viņš bija arī uz izstādi un konferenci Tbilisi 11.-12. jūnijā) un bijušos Gruzijas latviešus, un 13. jūlijā Rūtas Rinkas vadībā notika iepazīšanās ar Rīgās dekoratīvās mākslas muzeja Jūlija Straumes darbu jubilejas ekspozīciju.

Nobeidzot domas par latvieša Jūlija Straumes mantojumu, kurš ir saglabājies Gruzijā, man gribas pateikties sponsoriem, kuri finansēja šo notikumu:

- Gruzijas Pasta Bankai,
- Latvijas Kultūras Kapitāla fondam,
- Gruzijas Sorosa fondam "Atklātā sabiedrība Gruzija",
- Pasaules brīvo latviešu asociācijai, kura deva mums iespēju aizbraukt uz Jaungulbeni un Druvienu.

Gruzijā dzīvojošie latvieši turpinās meklēt savus tautiešus, un programmu mēs nosaucām "Piemini Latviju".

Latvijas Goda konsuls Gruzijā,

Gruzijas latviešu biedrības "Ave Sol"

Priekšsēdētāja

Regīna Jakobidze

На фотоснимках: фрагменты выставки творчества И. Страуме и научная конференция в выставочном зале государственного музея народного и прикладного искусства Грузии.

РЕГИНА ЯКОБИДЗЕ
**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАБОТЫ
И НАСЛЕДСТВА
ЮЛИЯ СТРАУМЕ**

ՀԱՐՑԵՆՆ
ՅՈՒՐՏՈՒՄ

Даже непосвященному в искусство человеку сегодня видно, что мы имеем дело с уникальным событием. Потрясает количество работ латышца Юлиа Страуме, которые сохранили сотрудники Грузинского государственного музея народного и прикладного искусства. Не менее потрясает дух любви и уважения латышского художника к тонкому народному искусству Грузии, Армении, Азербайджана, Дагестана.

Данная выставка позволяет гордиться всем участникам этой кропотливой работы - сотрудникам музея и его директору Давиду Кикнавелидзе, и нам латышам Грузии, и мне Почетному Консалу Латвии в Грузии.

Поскольку я по профессии экономист, хочу остановиться на том, что видит в работе Ю. Страуме и работе Музея экономист.

Ю. Страуме был первым художником - штатным сотрудником Кавказского кустарного комитета (ККК). Задача ККК было - превратить ремесло в структуру капиталистического рынка:

- ККК собирал и отбирал образцы народного быта, формировал эталоны, достойные сохранения и воспроизводства;
- ККК создавал мастерские, которые производили уже не образцы, а товары для продажи;
- Учил работать мужчин и женщин, особенно женщин, красить, ткать, работать с металлом, деревом и т. п.,
- ККК создал "склад", который сегодня назвали бы оптовой торговой базой;
- Занимался изучением возможности сбыта своих изделий, сегодня это называется маркетингом.

Кустарный комитет искал покупателя, изучал спрос, заключал договора о продаже, делал заказы мастерским. С точки зрения экономиста произошло очень важное событие в формировании рыночных отношений: было отделена торговля от производства, что делало ремесло и производство рентабельным.

В результате деятельности Кустарного комитета создавалась наемная рабочая сила, создавались рабочие места, формировался капитализм и рыночная экономика, в которой ремесленный товар превращался в промышленный, ручной труд заменялся машинным, росла эффективность труда, росло качество и количество товара. В результате народный и национальный

товар завоевывал свое место на рынке.

При этом отметить, что речь идет не только о создании внутреннего рынка государства, но и о поисках места на внешних рынках, поскольку эти мастерские и склады работали и на экспорт.

Особенно надо отметить факт, что ККК создал Музей народного и прикладного искусства. Как вы знаете из истории Музея, инициатором его создания был Юлий Страуме. Он и было первым поставщиком экспонатов для музея.

Сам факт создания Музея народного и прикладного искусства породил прецедент - народное, бытовое искусство стало музейным экспонатом, объектом изучения, подражания и восхищения. Из элитарного искусства красивейшие бытовые предметы становятся массовыми, доступными почти всем и каждому. Это внушает гордость, развивает чувство собственного достоинства, снимает комплекс, что мы - грузины, армяне, азербайджанцы не такие как представители развитых стран Европы и мира.

Музей говорит - мы такие и гордимся этим. Сегодняшняя экспозиция работ Юлия Страуме - европейца, влюбленного в Кавказ, показывает, что есть чем гордиться. За это спасибо ККК и сегодняшнему юбиляру Юлию Страуме.

Наше сегодняшнее поколение, которое ищет свое место в новых условиях рыночной экономики, может учиться на прошлом опыте, который перед нами. Есть возможность оживить ремесла. Для этого необходимо подготовить идеологическую базу, не надо стесняться своих продуктов, их надо учиться производить и доводить до мировых стандартов. Ремесло и ручной труд сегодня могут породить мелкий бизнес и помочь решить проблему занятости. Это может сохранить национальные традиции и воспроизвести традиционное искусство.

В этом процессе создания рынка может участвовать и Музей народного и прикладного искусства. пассивную роль и "хранителя фондов" надо заменить активными действиями. Эскизы ковров, которые выставлены сегодня на стенах зала, можно издать в альбоме и предложить рынку вместо компьютерного дизайна труд живой, натуральный. Запад очень хорошо знает цену того, что сделано руками, это должны ценить и мы.

Тут годятся все современные словосочетания: смотры, конкурсы, аукционы, маркетинговые исследования, реклама, т. е. все виды активных действий. Деятельность Музея можно и надо коммерциализировать.

Если наша конференция даст толчок к новым идеям, мы будем очень довольны.

ЛАТЫШ ЮЛИЙ СТРАУМЕ - ПОЧЕТНЫЙ ГРАЖДАНИН ГРУЗИИ

34935420
383787033

Фонд культуры Латвии в июле 1999 года отмечает 125-летие со дня рождения заслуженного деятеля искусств Латвии, художника, педагога и этнографа Юлиа Карловича Страуме.

Он прожил 96 лет (1874-1970), из которых более 16 лет провел в Грузии. Они пришлись на начало XX века. Грузия сохранила бесценное наследие, которое оставил этот человек. Страуме до конца своей жизни был влюблен в Грузию, ценил ее красоту, древнюю культуру и самобытность народного творчества.

Юлий (Юлий-Карл-Оскар) Карлович Страуме родился 20 июня (2 июля) 1874 года в Латвии. Окончил юный курс наук в Митавском Александровском городском училище, а затем Центральное художественное училище барона Штигица в Санкт-Петербурге и получил звание художника прикладного искусства с правом преподавания рисования и черчения.

Затем он был направлен на два года на стажировку в Париж для повышения знаний в искусстве текстиля.

Здесь он познакомился с красавицей бельгийского происхождения Марией-Элоизой-Августой Ронгво и приехал с ней в 1907 году в Тифлис, где они и сочетались браком.

В Тифлисе Страуме активно включается в работу созданного еще в 1889 году Кавказского кустарного комитета. Этот комитет был организован при Главном управлении земледелия и землеустройства с техническим, художественным и коммерческим отделами, с учебно-показательными мастерскими по всему Кавказу.

Юлий Карлович возглавил художественный отдел, где, помимо грузинских, работали художники разных национальностей - Г.Гриневский, О.Шмерлинг, А.Кальтш, Н.Северов, М.Франке, инженер С.Москалев и многие другие. По всему Кавказу они собирали рисунки, художественно-металлические изделия, зарисовывали церковную утварь, старинное оружие, посуду, открывали мастерские.

Юлий Страуме делал много зарисовок древних фресок храмов и заставок священных книг как христианского, так и мусульманского Кавказа.

Все это собиралось во время экспедиций, многие зарисовывались по памяти, создавались свои рисунки и орнаменты, а затем предлагались для дальнейшей работы в мастерских Кустарного комитета, где "зарождались" уникальные творения по мотивам народного творчества: ковры, вышивки, кружева, ткани, посуда, ювелирные изделия.

Одновременно Ю.Страуме подает прошение о зачислении его на должность учителя черчения и рисования со своей программой, и три года работает в художественном училище г.Шуша (1908-1911).

Согласно своей программе он продолжает экспедиции по всему Кавказу - и вместе с учениками, и самостоятельно. В 1912 году участвует в археологической экспедиции в Ани, возглавляемой профессором Н.Марром.

Удивительно, что люди разных национальностей так воспринимали и точно чувствовали глубоко национальную и специфическую культуру народов Кавказа, столь далекую от их собственной, но ставшую столь близкой им.

Кустарный комитет участвовал в международных выставках: в Москве, Санкт-Петербурге, в Италии (Турин) и дважды в Париже.

Для этих выставок художественная мастерская подготавливала не только экспонаты, но также изготовляла удобные выставочные шкафы и двухъярусные витрины по рисункам Страуме.

Страуме вместе с художником Г.Гриневским участвовал в росписи Дворнического банка, ныне - Национальная публичная библиотека. При росписи потолка и стен использованы его рисунки.

По его же рисункам изготовлены резные двери, а также шкафы и витрины для книг, сохранившиеся в библиотеке до настоящего времени.

В 1916 году Ю.Страуме и его супруга получают удостоверение о присвоении им Почетного гражданства Тифлисской губернии (документ этот хранится в Центральном архиве Латвии).

В 1921 году в художественную часть Кустирова приглашается второй штатный художник - Давид Николаевич Цицишвили. Так встретились эти два талантливых человека. И хотя они проработали вместе не очень долго (Ю.Страуме покинул Грузию в 1923 году, он переехал в Латвию), но они шли по жизни не теряя друг друга из виду, переписываясь, встречаясь и помогая друг другу. В 1925 году на Парижской Всемирной выставке были представлены два ковра: ковер "Джунгли" Д.Цицишвили и ковер "Мир" Ю.Страуме, начатый еще в 1922 году. Ковры получили международное признание, премии и медали. Они и сейчас хранятся в Музее народного и прикладного искусства Грузии (Сололакская аллея №11, бывшая Комсомольская).

Хочется рассказать еще об одной стороне деятельности Ю.Страуме. В 1921-1923 гг. он был исполняющим обязанности вице-консула Латвии в Грузии.

Консульство Латвии размещалось на Михайловском проспекте №1/1, а рядом, в доме № 180, находилось Латвийское общество. Его составляли люди, покинувшие свою родину в 1914 году по время оккупации Латвии Германией. Многие беженцы, обосновавшиеся в Грузии, заново строили свою жизнь, открывали различные предприятия, магазины, аптеки (в том числе - всем известная аптека Евгения Земмеда), работали в театрах мастерских и т.п.

 Однако после установления советской власти в Грузии шло указ об ипостранных гражданах, которые должны покинуть Грузию: латыши, у которых конфисковали имущество, вынуждены были вернуться на родину. И даже, когда консул Латвии покинул со своей семьей Грузию, Ю. Страуме продолжал помогать своим соотечественникам в оформлении выездных документов.

Страуме уехал в Латвию, но любовь к этой прекрасной стране, Грузии, осталась в его сердце и творчестве на всю жизнь.

В последние годы он очень пуждался, и именно грузинские друзья и бывшие коллеги помогали ему. Приобрели некоторые его работы, неоднократно посещали в Риге, беспокоились о его здоровье.

В 1963 году Давид Николаевич Цицишвили - профессор Академии художеств поднял вопрос на Совете правления Союза художников Грузии о назначении Ю.К.Страуме персональной пенсии за заслуги перед Грузией. Но, к сожалению, это оказалось долгой и трудной процедурой, которой так и не суждено было осуществиться.

Одной из последних представительниц Грузии, которой посчастливилось встретиться со Страуме на 95 году его жизни, была Этери Цицишвили - кандидат искусствоведения, заслуженный художник-дизайнер Грузии, доцент. Она записала весь разговор с великим латышским художником и в 1985 году издала книгу "Дизайн в Грузии", где две главы посвящены работе Кавказского кустарного комитета и большому вкладу в нее Ю.К.Страуме.

Большая часть творческого наследия Страуме находится в Музее народного и прикладного искусства. Здесь хранятся уникальные альбомы с цветными зарисовками кавказских ковров, он собирал сведения о них в течение нескольких лет в селах и аулах Грузии, Армении, Азербайджана, Дагестана. Имеются копии миниатюр из Евангелия X-XI вв., Гелатского, Джругского, Эчмиадзинского и др. монастырей. Собрана первая коллекция образцов народного промысла.

24 апреля открылся и частично выставил свои уникальные коллекции музей, руководимый Давидом Кикпавелидзе.

Латышское общество "Ave Sol" и почетный консул Латвии в Грузии Регина Якобидзе благодарны коллективу музея и всем, кто знал и ценил деятельность нашего соотечественника - латыша Юлия Карловича Страуме и бережно хранит его наследие и память о нем.

საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების
სახელმწიფო მუზეუმში ღატვიელ და ქართულ ხალხთა
კულტურული ურთიერთობის გამოვლინებისა და იული
სტრაუეს დაბადების 125 წლის საიუბილეო თარიღის
აღსანიშნავი სამეცნიერო კონფერენციის ჩატარების ორგანიზება
დააიქნისა ხარისის ფონდმა "ღია სმოვალეობა საქართველომ"
(პროექტი CH/05/99) 1999 წლის ნოემბერში.

Материалы конференции "Взаимовлияние культур
Грузии и Латвии", посвященной 125-летию Ю.лиа Страуе.

Издана Грузиеским государственным музее народного
и прикладного искусства, финансовым спонсором издания
является Фонд Сороса "Открытие общество Грузия" (проект
CH/05/99).

Ноябрь 1999 г.

227-193
30

საქართველოს
მეცნიერებათა
აქადემიის
ბიბლიოთეკა

92

პარკავიშვილის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 227.193/3 0

J. Strauss